

*Пивовар І. В.,**кандидат юридичних наук,**старший викладач кафедри права та публічного управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ СУДДІ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. Стаття присвячена дослідженню призначення суддів на посаду судді, як в Україні, так і в інших зарубіжних країнах. Порівнюючи систему добору у різних країнах та призначення судді на посаду в Україні, зазначаємо, що українська система здебільшого співпадає з системою європейських держав.

Зазначено, що складною процедурою є вдосконалення судової системи та справедливого суду в Україні, та в зарубіжних країнах. Суддя під час виконання своїх обов'язків є незалежним та недоторканим, та підкоряється лише закону. Втручання будь кого у здійсненні правосуддя та неповага до суду чи суддів забороняється, і несе передбачену законом відповідальність.

В даній статті, висвітлено також, що в кожній країні суддівська практика має свої переваги та способи заняття посади судді, а саме: спочатку починаючи від призначення президента чи монарха і закінчуючи обранням населення відповідного кандидата в судді, також різні строки зайняття посади суддею.

Зазначимо, що в Україні поставлені високі вимоги щодо обрання на посаду судді вперше. А саме, прийнятим Верховною Радою України 7 липня 2010 року Законом України «Про судоустрій та статус суддів» були встановлені більш суворі правила атестації кандидатів на посади суддів.

В різних країнах своя система, на призначення суддів. Але найбільш нас вразила, система призначення суддів на посаду судді у США. Дуже цікавим є те, що рівень довіри до суду у США він є найвищий у світі. Та після призначення, суддя формально стає вільним від політичних впливів, оскільки його призначають довічно, що було б доцільним також зробити це і в Україні. Тому що, в нас суддя може бути тільки недоторканим.

Можемо підкреслити, що призначення на посаду судді є досить актуальною на сьогодні, тому що, кожна країна прагне, щоб у прийнятті обґрунтованих правових рішень був високопрофесійний суддя. Рівень довіри громадян до суду, значну роль відіграє сам суддя. Також науковці по різному формують своє бачення кандидатури на призначення судді, і самого суддю як особу у суспільстві. Україна прагне досягти високих показників довіри громадян до суду, а саме до судді, беручи приклад з європейських країн.

Ключові слова: держава, суддя, порядок призначення суддів, судова влада, правосуддя, правовий статус суддів.

Постановка проблеми. В Конституції України закріплені основні вимоги до суддів судів загальної юрисдикції, також визначенні гарантії їх незалежності та самостійності через спеціальні процедури призначення, припинення повноважень та притягнення їх до відповідальності. Даним питанням призна-

чення суддів на посаду судді, міжнародним досвідом та в Україні мали значну перевагу науковці на різних етапах розвитку суспільства. На разі дане питання різних підходів і систем формування суддівського корпусу в зарубіжних країнах є досить актуальним в умовах побудови правової держави.

На нашу думку, в незалежній Україні та у більшості зарубіжних країн посада судді є досить складною процедурою, це пов'язано по перше, з специфікою суддівської роботи, а саме: здійснення правосуддя та принципом незмінюваності. Та по друге, одним з головних принципів, які гарантують незалежність судової гілки влади, є принцип незмінюваності. Тому, розглянемо більш детально призначення суддів в Україні та у зарубіжних країнах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначена проблема широко досліджувалася рядом відомих вчених правознавців, а саме: Г. Демченко, В. Бойко, Ю. Грошевий, В. Шишкіна та інші науковці.

Метою статті є дослідити особливості відбору суддів на посаду. У контексті зарубіжного досвіду та національного виміру.

Виклад основного матеріалу. Суддя – це звичайна людина, яка має своє особисте життя, свої особливості та проблеми. Для вирішення суддею справи має бути життєвий досвід, тому на посаду судді встановлюються вікові цензи. В контексті даного дослідження потрібно звернути увагу, зокрема на суддівську практику. Вона має свої переваги та різні способи заняття посади судді: а саме: спочатку починаючи від призначення президента чи монарха і закінчуючи обранням населення відповідного кандидата в судді.

Процес здійснення суддівської практики описаний у законодавчих актах досить широко, що дає змогу говорити як про її актуальність так і про належний рівень розвитку у суддівській практиці.

Водночас, у більшості зарубіжних країн суддівський корпус формується шляхом призначення суддів на посаду судді вперше. Наприклад охарактеризуємо, Францію. Аналізуючи міжнародно-правовий досвід добору суддів на посади, М. Логвиненко зазначає, у Франції судді призначаються на конкурсній основі органами суддівського самоврядування. Їх рішення про призначення на посаду підписує Президент за рекомендацією Вищої Ради юстиції (щодо суддів Касаційного Суду) та Міністерство юстиції і Рада суддів (щодо інших суддів). Незмінюваність суддів у Франції забезпечується через неможливість переведення їх на іншу посаду чи підвищення без їх особистої на це згоди [1].

Також цікава система добору на посаду судді в Англії, вона має такі особливості: 1) на посаду судді вищих судів призна-

чаються кандидати (з числа баристерів з не менш ніж десятирічним стажем) королевою за рекомендацією лорда – канцлера; 2) на посаду судді нижчих судів призначаються кандидати (з числа баристерів з десятирічним стажем або з числа рекордерів, що займають цю посаду не менше трьох років) призначаються лордом-канцлером. Щодо, вимог до кандидатів на посаду судді, то судді стосуються не тільки кваліфікаційних характеристик, але й велика увага приділяється морально-етичним якостям особи та психологічному профілю особи. Для характеристики особи обов'язково додаються рекомендації з місця попередньої роботи. Для кандидатів у судді середньої та нижчої ланки (окружних і оплачуваних магістрів) їм необхідно отримати не менше трьох рекомендацій від суддів і провідних баристерів, що співпрацювали раніше з цим кандидатом на пост судді. Такою процедурою відбору суддів середньої та нижчої ланки займаються чиновники департаменту лорда-канцлера. Кандидатів на посади суддів Високого суду відбирає лорд-канцлер за консультування з суддями і з керівництвом адвокатської корпорації баристерів.

Що стосується характеру, то вважається, що англійський суддя повинен володіти хорошим характером і манерами, щоб бути ввічливим з адвокатами, свідками і присяжними. Йому повинно бути властиве почуття гумору. Він повинен володіти терпінням і вмінням слухати, не перебиваючи, що є основною якістю характеру судді. Він не повинен бути повільним, його інтелект повинен перевищувати середній рівень [2, с. 116].

Для детальнішого розкриття питання по суті, можна звернутися до сусідньої країни Польщі. У Польщі судді призначаються лише Президентом за поданням Всепольської Судової влади, у Великобританії – лордом-канцлером, за порадою комісії, яка знаходиться при ньому (склад цієї комісії не розголошується).

Не менш цікавою процедурою призначення на посаду судді є у США. У США федеральні судді, а також голова Верховного суду призначаються Президентом за згодою Сенату. Значимо, що рівень довіри до суду у США він є найвищий у світі. У США автономну судову систему має кожен штат, а також діє федеральна система судів. Також, відповідно до Конституції США суддів федеральних судів призначає Президент за згодою Сенату. Після призначення, суддя формально стає вільним від політичних впливів, оскільки його призначають довічно.

В контексті розгляду зазначеної проблематики не можна не згадати Україну. В Україні процес добору суддів на посаду чітко визначений Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2010 року чим відрізняється від інших країн. Відповідно до цього Закону, в Україні суддею суду загальної юрисдикції може бути громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Підтримую думку Л. В. Скомороха, особи, які відібрані для судових посад, повинні мати високі моральні якості і здібності, а також відповідну підготовку і кваліфікацію в галузі права. Будь-який метод підбору суддів мусить гарантувати від призначення суддів за неправомірними мотивами. При підборі суддів не повинно бути дискримінації щодо даної особи за ознаками раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану та ін.; однак вимога про те, щоб кандидат на юридичну

посаду був громадянином відповідної країни, не повинна розглядатися як дискримінаційна [3].

Ще одну важливу характеристику судді, виділяє В. Городовенко, він стверджує, що наділення правом бути суддею означає суспільну довіру йому. Для громадян суддя і поза судовим засіданням залишається суддею і тому він «приречений серцем» грати цю роль постійно, незалежно від того чи виконує він свої службові обов'язки або перебуває поза службою [4].

В Україні основним законом держави є Конституція України. В ч. 1 ст. 128 Конституції зазначається, що перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою України безстроково, в порядку, встановленому законом [5].

Однак, прийнятим Верховною Радою України 7 липня 2010 року Законом України «Про судоустрій та статус суддів» були встановлені більш суворі правила атестації кандидатів на посади суддів, що призначалися вперше які діють до сих пір. Значимо, що відповідно до ст. 66 цього Закону передбачалися такі стадії: 1) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на своєму веб-порталі оголошення добору кандидатів на посаду судді з врахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів та опублікування такого оголошення в газетах «Голос України та «Урядовий кур'єр»; 2) подання особою до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви та документів, визначених Законом; 3) здійснення на основі поданих кандидатами на посаду судді документів перевірки відповідності осіб вимогам, установлених до кандидата на посаду судді, й організація спеціальної перевірки, в порядку визначеному законом; 4) складання особами, які відповідають вимогам, установлених для кандидатів, іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права; 5) направлення кандидатів, які успішно склали іспит і пройшли відповідні перевірки, для проходження спеціальної підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації; 6) направлення на спеціальну підготовку до Національної школи суддів України; 7) допуск кандидатів, які успішно пройшли підготовку до складання кваліфікаційного іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України; 8) визначення рейтингу кандидатів за результатами складання кваліфікаційного іспиту, зарахування їх до резерву; 9) оголошення конкурсу в разі відкриття вакантних посад серед кандидатів, які перебувають у резерві; 10) проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, виходячи з рейтингу, добору серед кандидатів, які взяли участь у конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді юстиції; 11) розгляд на засіданні Вищої ради юстиції питання про призначення кандидата та внесення в разі прийняття позитивного рішення подання президентові України про призначення кандидата на посаду судді; 12) прийняття Президентом України рішення про призначення кандидата на посаду судді [6].

Однак, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді» від 3 лютого 2011 року N 2982-VI, згідно з яким із пункту 5 частини першої статті 66 Закону виключено положення щодо «проходження спеціальної підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого

рівня акредитації», а також пункт 6 цієї статті, де передбачалося «направлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кандидатів на посаду судді після успішного проходження ними підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації для проходження спеціальної підготовки у Національній школі суддів України», а також у новій редакції викладено частини першу, другу статті 69, пункт 1 частини першої статті 82, абзац четвертий пункту 1 розділу XII "Прикінцеві положення" Закону, із яких виключено норми щодо необхідності проходження кандидатом на посаду судді спеціальної підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації. Станом на сьогодні багато дискусії з приводу можливості та доцільності формування суддівського корпусу на виборних засадах. Призначення суддів усе більше актуалізується у пошуку нових шляхів довіри до судової влади, доступу до суду юридичним та фізичним особам.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що в більшості зарубіжних країнах суддівський корпус формується шляхом призначення суддів на посаду судді. Водночас, в кожній країні свої переваги та призначення на посаду судді. Виборність суддів це особливо складне соціальне явище яке потрібно досліджувати та удосконалювати шляхом закону, правопорядком, лише так можливо досягти мети – як виборність суддів. Діяльність суду насамперед тісно пов'язана з вимогами законів та їх виконання. Відображена увага у міжнародному досвіді є невід'ємною частиною, тому що будь які підходи з приводу формування суддівського корпусу є підвищенням рівня ефективності функціонування судової системи та підвищення рівня ефективності правосуддя.

В Україні з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 р. який і досі чинний порядок призначення на посаду судді став більш деталізованим. Скасування його окремих положень пояснюємо відсутністю достатньої навчальної бази. На нашу думку, доцільно звернути увагу на питання призначення судді в Україні по життєво, так як в зарубіжних країнах це призначення є справедливим і врегульованим. Однак, в Україні судді можуть бути тільки недоторканими.

Література:

1. Логвиненко М. І. Добір суддів на посаду: український та міжнародно-правовий досвід. Науково-періодичне професійне видання. – Женева (Швейцарія). 2014. С. 201 – 206. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10459/3/visnuk_22%20ch.%201%20t.%201-102-105.pdf
2. Федорчук А. Імплементация зарубежного опыта административно-правового регулювання правового статусу суддів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 110 – 117.
3. Скомороха Л. В. Конкурсний добір кандидатів на посаду суддів, міжнародний досвід та вітчизняні реалії: *Право України*. 2009. № 4. С. 70–78.

4. Городовенко В. В. Незалежність суддів і моральні засади. *Вісник Верховного Суду України*. – 2002. – № 4. С. 42 – 44.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. «Про судоустрій і статус суддів», Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Pivovar I. Appointing judges to the position of judge: Ukrainian and foreign experience

Summary. The article is devoted to the study of the appointment of judges to the position of judge, both in Ukraine and in other foreign countries. Comparing the system of selection in different countries and the appointment of a judge to a position in Ukraine, we note that the Ukrainian system is mostly similar to the system of European countries.

It was noted that the improvement of the judicial system and a fair court in Ukraine and in foreign countries is a difficult procedure. A judge, while performing his duties, is independent and inviolable, and obeys only the law. Interfering with the administration of justice and disrespecting the court or judges is prohibited and bears the responsibility prescribed by law.

In this article, it is also highlighted that in each country, judicial practice has its own advantages and methods of holding the position of a judge, namely: starting from the appointment of the president or monarch and ending with the election of a suitable candidate as a judge by the population, as well as different terms of holding the position of a judge.

It should be noted that in Ukraine, high requirements are set for the election of a judge for the first time. Namely, the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on July 7, 2010 established stricter rules for certification of candidates for the positions of judges.

Different countries have their own system for appointing judges. But what impressed us the most was the system of appointing judges to the position of judge in the USA. It is very interesting that the level of trust in the US court is the highest in the world. But after the appointment, the judge formally becomes free from political influence, since he is appointed for life, which would be appropriate to do this in Ukraine as well. Because our judge can only be untouchable.

We can emphasize that the appointment of a judge is quite relevant today, because every country strives to have a highly professional judge in making well-founded legal decisions. The level of citizens' trust in the court, the judge himself plays a significant role. Also, scientists form their vision of candidacy for the appointment of a judge, and the judge himself as a person in society, in different ways. Ukraine strives to achieve high levels of citizens' trust in the court, namely in the judge, following the example of European countries.

Key words: state, judge, order of appointment of judges, judicial power, justice, legal status of judges.